

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI RAHBARLARINING BOSHQARUV KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

Abdisalomova Nasiba Nabijon qizi

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti Magistratura
bo'limi Maktabgacha Ta'lim yo'nalishi 2 bosqich magistranti.*

Nasibaabdisalomova5199@gmail.com

Tel: +998 90 480 79 00

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini shakllantirishning nazariy asoslari yoritilgan. Zamonaviy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar rahbar kadrlarning kasbiy salohiyatini doimiy rivojlantirish, malaka oshirish mazmunini takomillashtirish hamda innovatsion yondashuvlarni joriy etishni talab etmoqda. Rahbarning boshqaruv faoliyati rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiyalash va nazorat funksiyalari orqali namoyon bo'lib, bu jarayonda uning kasbiy kompetentligini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada kompetensiya va kompetentlik tushunchalarining mazmuni ochib berilib, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining zamonaviy sharoitdagi o'rni va vazifalari tahlil qilingan.*

Tayanch so'zlar: *maktabgacha ta'lim, rahbar, boshqaruv, kompetentlik, kasbiy rivojlanish.*

Аннотация: *В статье раскрываются теоретические основы формирования управленческой компетентности руководителей организаций дошкольного образования. Современные реформы в системе образования обуславливают необходимость постоянного повышения профессионального уровня управленческих кадров, совершенствования содержания повышения квалификации и внедрения инновационных подходов в управленческую деятельность. Управление деятельностью образовательной организации осуществляется через функции планирования, организации, мотивации и контроля, что требует высокой профессиональной компетентности руководителя. В работе также анализируются понятия «компетенция» и*

«компетентность», а также ~~определяется~~ роль руководителя дошкольной образовательной организации в современных условиях.

Ключевые слова: дошкольное образование, руководитель, управление, компетентность, профессиональное развитие.

Abstract: *This article examines the theoretical foundations of developing managerial competence among heads of preschool educational organizations. Ongoing reforms in the education system require continuous professional development of managerial staff, improvement of in-service training content, and the implementation of innovative approaches in educational management. The managerial activity of a leader is manifested through the functions of planning, organizing, motivating, and controlling, which necessitates a high level of professional competence. The article also analyzes the concepts of competence and competency and highlights the role and responsibilities of preschool education leaders in modern conditions.*

Keywords: *preschool education, leader, management, competence, professional development.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldida raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxsni shakllantirish vazifasi turibdi. Bu jarayonda maktabgacha ta'lim bo'g'ini alohida strategik ahamiyatga ega bo'lib, aynan shu bosqichda bolaning shaxsiy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga poydevor yaratiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatining samaradorligi esa ko'p jihatdan rahbar shaxsiga, uning boshqaruv madaniyati, kasbiy saviyasi va kompetentligiga bog'liq. Zamonaviy rahbar nafaqat ma'muriy boshqaruvchi, balki jamoani birlashtira oladigan lider, innovator, strateg va tashkilot rivojini ta'minlovchi menejer sifatida namoyon bo'lishi talab etiladi.

Shu bois, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarining boshqaruv kompetentligini shakllantirishning nazariy asoslarini chuqur o'rganish, uni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish va rahbar kadrlar kompetentligini rivojlantirish masalalari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qator farmon va

qarorlarida ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan. Jumladan, Harakatlar strategiyasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va kadrlar salohiyatini oshirish davlat siyosatining muhim yo'nalishi etib belgilangan¹.

Shuningdek, maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, sohada boshqaruv sifatini oshirish hamda rahbar va pedagog kadrlarning malakasini rivojlantirish zarurligi PF-134-son Farmonda alohida ta'kidlangan². Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida esa rahbar kadrlarning kasbiy kompetentligini oshirish, zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini joriy etish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan³.

Bundan tashqari, ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid hujjatlarda rahbar kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlash, malaka oshirish tizimini modernizatsiya qilish zarurligi ko'rsatib o'tilgan⁴. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar maqola mavzusining dolzarbligini asoslab beradi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot metodologik jihatdan tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyalariga asoslandi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil metodi** – pedagogik, psixologik va menejment sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va konseptual manbalarni o'rganish orqali muammoning ilmiy asoslarini aniqlashda qo'llanildi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PF-4947-son Farmon. «2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasi». Toshkent, 2017. <https://lex.uz/docs/-3107036>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PF-134-son Farmon. «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida». Toshkent, 2018. <https://lex.uz/uz/docs/-6008663>

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PQ-4884-son Qaror. «Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida». Toshkent, 2019. <https://lex.uz/docs/-5085887>

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PF-6108-son Farmon. «Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida». Toshkent, 2018. <https://lex.uz/docs/-5085887>

- **Taqqoslash metodi** – turli olimlarning kompetensiya va kompetentlikka oid yondashuvlarini qiyosiy tahlil qilish imkonini berdi.

- **Umumlashtirish va tizimlashtirish metodlari** – rahbar kompetentligining tarkibiy qismlarini (boshqaruv, kommunikativ, innovatsion, ijtimoiy kompetensiyalar) aniqlash va ularni yagona tizimga keltirishda xizmat qildi.

- **Tahliliy kuzatuv metodi** – maktabgacha ta'lim tizimidagi mavjud amaliyotni o'rganish va xulosalar chiqarishda qo'llanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

Adabiyotlar tahlili

So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimida rahbarlik va boshqaruv faoliyatini takomillashtirish dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. D.R. Babayeva, G.X. Jumasheva va M.A. Abdullayeva maktabgacha ta'limni boshqarish nazariyasi va amaliyotini, rahbar faoliyatining rejalashtirish, nazorat, tahlil va monitoring funksiyalarini tizimli yoritgan⁵. Ushbu manbalar rahbarlik kompetensiyasini shakllantirish bo'yicha nazariy asos sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, respublika ilmiy-amaliy anjumanlari materiallari (Buxoro, 2020) maktabgacha ta'limdagi islohotlar, kompetensiyaga asoslangan yondashuvlar va rahbar hamda pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanishi masalalarini keng yoritadi⁶. L.J. Toxirovaning tadqiqotida rahbarlik va boshqaruv jarayonlarining pedagogik jarayon bilan uzviy bog'liqligi asoslab berilgan⁷. Rahbar shaxsiyati va madaniyati masalalarida Sh. Razzoqov (Rahbarlik san'ati)⁸, S. Mirzohidov (Boshqaruv san'ati)⁹ va D. Karnegi (Do'st orttirish va odamlarga ta'sir ko'rsatish) asarlari

⁵ Babayeva D.R., Jumasheva G.X., Abdullayeva M.A. Maktabgacha ta'limni boshqarishning ilmiy asoslari, T.: 2021.

⁶ "Maktabgacha ta'limda kompetensiyaviy yondashuvlar: istiqbollar, muammolar va yechimlar", Buxoro respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari, 2020.

⁷ Toxirova L.J. Bo'lajak tarbiyachilarni inklyuziv ta'lim muhitida kasbiy faoliyatga tayyorlash texnologiyasi, 2024.

⁸ Razzoqov Sh. Rahbarlik san'ati, T.: 2019.

⁹ Mirzohidov S. Boshqaruv san'ati, T.: 2020.

rahbarning psixologik-pedagogik xususiyatlari, liderlik fazilatlari, boshqaruv uslublari va samarali kommunikatsiya ko'nikmalarini yoritadi.

Xorijiy tadqiqotlarda Mulyaniapi, Permana va Nurdinning maqolasi raqamli liderlikning maktabgacha ta'lim tashkilotlari salohiyatiga ta'sirini ko'rsatgan¹⁰. Ljunggren va Moen Norvegiyada erta ta'limda liderlikning o'zgaruvchan sharoitga moslashuvi muammolarini tahlil qilgan¹¹. Mitek innovatsion yondashuvlarning ta'lim sifatini oshirishdagi rolini¹², Naida va hammualliflar esa pedagogik texnologiyalarni dasturlarga integratsiya qilish samaradorligini tasdiqlagan¹³. Shu bilan, adabiyotlar maktabgacha ta'limda rahbarlik faoliyati, boshqaruv kompetensiyasi va innovatsion texnologiyalarning ahamiyatini tasdiqlaydi. Biroq, innovatsion boshqaruv texnologiyalarining rahbarlik faoliyatiga kompleks ta'sirini tizimli yorituvchi tadqiqotlar yetarli emasligi ushbu mavzuning dolzarbligini oshiradi.

ASOSIY QISM

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining boshqaruv faoliyati ko'p qirrali bo'lib, u pedagogik, tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarni o'zida mujassam etadi. Rahbar faoliyatining samaradorligi boshqaruv funksiyalarini qanchalik to'g'ri va puxta amalga oshirishi bilan belgilanadi.

Rahbarning boshqaruv funksiyalari

Rahbarning boshqaruv faoliyati quyidagi asosiy funksiyalar orqali amalga oshiriladi:

- **Rejalashtirish** – tashkilotning strategik va joriy maqsadlarini belgilash, rivojlanish istiqbollarini aniqlash;

¹⁰ Mulyaniapi, Permana, Nurdin. *Digital Leadership Influencing the Capabilities of Early Childhood Education Organizations*, 2024.

¹¹ Ljunggren, Moen. *Early Childhood Education Leadership in Norway: Adaptation to Changing Conditions*, 2019.

¹² Mitek. *Innovative Approaches in Early Childhood Education and Quality Improvement*, 2024.

¹³ Naida et al. *Integration of Innovative Pedagogical Technologies into Training Programs: Comparative Analysis*, 2024.

- **Tashkil etish** – jamoa faoliyatini muvofiqlashtirish, vazifalarni to‘g‘ri taqsimlash, qulay pedagogik muhit yaratish;
- **Motivatsiyalash** – pedagog va xodimlarni rag‘batlantirish, ularning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarish;
- **Nazorat qilish** – ta‘lim jarayoni va boshqaruv faoliyati samaradorligini monitoring qilish va tahlil etish.

Ushbu funksiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish rahbarning yuqori darajadagi boshqaruv kompetentligiga ega bo‘lishini talab etadi.

Kompetensiya va kompetentlik tushunchalarining mazmuni

Ilmiy adabiyotlarda **kompetensiya** muayyan soha bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarning majmui sifatida talqin qilinsa, **kompetentlik** ushbu bilim va ko‘nikmalarni real faoliyat jarayonida samarali qo‘llay olish qobiliyatini anglatadi. Rahbar kompetentligining asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

- **Boshqaruv kompetensiyasi** – strategik fikrlash, qaror qabul qilish, menejment asoslarini bilish;
- **Kommunikativ kompetensiya** – jamoa, ota-onalar va hamkorlar bilan samarali muloqot o‘rnatish;
- **Innovatsion kompetensiya** – yangiliklarni joriy etish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish;
- **Ijtimoiy kompetensiya** – jamoada sog‘lom ijtimoiy-psixologik muhit yaratish;
- **Refleksiv kompetensiya** – o‘z faoliyatini tahlil qilish va doimiy o‘zini rivojlantirish.

Zamonaviy rahbar modeli

Hozirgi zamon maktabgacha ta‘lim tashkiloti rahbari quyidagi fazilatlarga ega bo‘lishi zarur:

- liderlik va tashabbuskorlik;
- mas‘uliyat va mustaqil qaror qabul qilish;
- kreativ fikrlash;
- pedagogik madaniyat va professional etika;
- jamoa bilan hamkorlikda ishlash qobiliyati.

Shunday qilib, rahbarning boshqaruv kompetentligini shakllantirish murakkab va uzluksiz jarayon bo'lib, u nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirishni talab etadi.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarining boshqaruv kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rahbarning kasbiy muvaffaqiyati uning nafaqat nazariy bilimlariga, balki boshqaruv, kommunikativ va innovatsion kompetensiyalarining rivojlanganligiga ham bog'liq.

Boshqaruv kompetentligini rivojlantirish quyidagi yo'nalishlar orqali samarali amalga oshiriladi:

- uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimini yo'lga qo'yish;
- zamonaviy malaka oshirish dasturlarini joriy etish;
- innovatsion pedagogik va boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish;
- rahbarlarning o'zini o'zi rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojini qo'llab-quvvatlash.

Ushbu omillar maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati samaradorligini oshirishga hamda ta'lim sifatini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PF-4947-son Farmon. «2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasi». Toshkent, 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PF-134-son Farmon. «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida». Toshkent, 2018.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. PQ-4884-son Qaror. «Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida». Toshkent, 2019.
4. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action.
5. Xodjayev B.X. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent, 2020.
6. Muslimov N.A. Ta'lim menejmenti asoslari. – Toshkent, 2019.